

Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з питань державного управління (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України від 28.12.2019 №1643)

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
удосконалення та розвиток

Дніпровський державний
аграрно-економічний
університет

ДКС Центр
Видавництво ТОВ «ДКС-центр»

Державне управління: удосконалення та розвиток № 5, 2016

УДК 351

*В. В. Черкаска,
к. держ. упр.*

СУТНІСТЬ ТА ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

*V. Cherkaska,
PhD Public Administration*

ESSENCE AND FUNCTIONS OF GOVERNMENT CONTROL OF DEVELOPMENT AGRARIAN TO THE SECTOR OF UKRAINE

Визначено, що держава як основний інститут регулювання суспільної діяльності людей покликане координувати і балансувати взаємовідносини МІЖ суб'єктами економічних і суспільних відносин, забезпечувати цілісність, життєздатність і безпеку суспільства. Одночасно саме держава виступає виразником і знаряддям здійснення національних інтересів, захищає права особистості, сім'ї, суспільства в цілому.

Зазначено, що державне регулювання виконує також важливі функції консолідації суспільства, забезпечуючи механізми узгодження інтересів різних суб'єктів економічної та політичної діяльності, запобігаючи і нейтралізуючи можливі соціальні конфлікти. Визначено, що держава в умовах сучасного ринкового господарства має виконувати важливі функції стимулювання зростання виробництва і соціального захисту населення, підвищення якості життя. Для цього вона повинна не тільки забезпечити все необхідне для нормального функціонування ринкової конкуренції, захищати законні права громадян і підприємств, а й допомагати господарюючим суб'єктам адаптуватися до змін ринкової кон'юнктури, створювати сприятливі умови для активізації їх господарської діяльності.

Запропоновано пріоритетом аграрної політики в сучасних умовах визначати, по-перше, здійснення заходів щодо забезпечення прибутковості товаровиробників через надання селу державної підтримки, зі створення умов для зниження витрат виробництва і, як наслідок, щодо поліпшення інвестиційного клімату в аграрному секторі країни; по-друге, державна підтримка і сприяння розвитку інфраструктури продовольчого ринку, розумний протекціонізм.

Certainly, that the state as basic institute of adjusting of public activity of people called to coordinate and balance mutual relations between the subjects of economic and public relations, to provide integrity, viability and safety of society. At the same time exactly the state comes forward as express and instruments of realization of national interests, protects rights for personality, family, society on the whole.

It is marked that government control executes the important functions of consolidation of society also, providing the mechanisms of concordance of interests of different subjects of economic and political activity, preventing and neutralizing possible social conflicts. Certainly, that the state in the conditions of modern market economy must execute the important functions of stimulation of increase of production and social defence of population, upgrading of life. For this purpose she must not only provide needments for the normal functioning of market competition, to protect legal rights for citizens and enterprises but also help managing subjects to adapt oneself to the changes of the market state of affairs, create favourable terms for activation of them economic activity.

It is offered by priority of agrarian politics in modern terms to determine, firstly, realization of measures in relation to providing of profitability of commodity producers through a grant to the village of state support, from conditioning for the cost of production cutting and, as a result, in relation to the improvement of investment climate in the agrarian sector of country; secondly, state support and assistance to development of infrastructure of food market, clever protectionism.

Ключові слова: державного регулювання розвитку аграрного сектору, інститут регулювання суспільної діяльності людей, економічні і суспільні відносини, національні інтереси, аграрна політика, інвестиційний клімат в аграрному секторі, інфраструктура продовольчого ринку, розумний протекціонізм.

Keywords: government control of development agrarian to the sector, institute of adjusting of public activity of people, economic and public relations, national interests, agrarian politics, investment climate in an agrarian sector, infrastructure of food market, clever protectionism.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. У літературі початку 90-х років дискутувалося питання про непотрібність державного регулювання економіки і сільського господарства, тому що сильно була перебільшена роль ринку як саморегулюючої системи. Спроби державного регулювання деякі розцінювали як повернення до централізованого планування. Якщо звернутися до досвіду зарубіжних країн, то США до державного регулювання вперше звернулися в 1933 році після економічної кризи, і продовжують активно втручатися в розвиток ринкових відносин і до цього дня. Захід Європа державним регулюванням ринку стала активно займатися в 50-х роках [1].

Слід зазначити, що застосування заходів державного регулювання на аграрному ринку відкидається в Україні певною частиною вчених і практиків і по сьогоднішній день, що виражають невдоволення втручанням в дію ринкових законів і високою вартістю подібних операцій.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Проблемам визначення ролі та місця держави у регулюванні аграрного сектору приділяли увагу у своїх наукових працях такі учені, як Г.М. Калетнік, П.Т. Саблук, О.М. Шпичак, О.Г. Шпикуляк, Б.Й. Пасхавер та інші. Але в сучасних умовах невизначеності стратегічного бачення та подальшого розвитку аграрного сектору та постійних змін законодавства, виникає необхідність подальшого обґрунтування теоретичних засад впливу держави на формування і функціонування аграрного ринку.

Метою статті є дослідження сутності та функцій державного регулювання розвитку аграрного сектору, виявлення основних особливостей, проблем функціонування в сучасних умовах та окреслення шляхів впливу державного регулювання розвитку аграрного сектору України.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Не тільки перехідний період до ринку, але навіть і розвинена ринкова економіка потребує постійного, ретельно зваженого, всебічно обґрунтованого і економічно прорахованого державного регулювання. Така позиція, на наш погляд, видається не тільки не правильною, науково не обґрунтованою, а й далеко образливою з точки зору досягнення цілей самих аграрних перетворень. Це доведено світовим досвідом усіх високорозвинених країн.

Держава як основний інститут регулювання суспільної діяльності людей покликана координувати і балансувати взаємовідносини між суб'єктами економічних і суспільних відносин, забезпечувати цілісність, життєздатність і безпеку суспільства. Одночасно саме держава виступає виразником і знаряддям здійснення національних інтересів, захищає права особистості, сім'ї, суспільства в цілому. Державне регулювання виконує також важливі функції консолідації суспільства, забезпечуючи механізми узгодження інтересів різних суб'єктів економічної та політичної діяльності, запобігаючи і нейтралізуючи можливі соціальні конфлікти.

Ряд систем утворюючих функцій, що забезпечують єдність економічного простору, держава виконує завжди. Це пов'язано перш за все з регулюванням грошового обігу, прав власності, підтримання правопорядку, зовнішньоекономічних відносин, забезпечення національної безпеки, захисту навколишнього середовища та ін. В умовах ринкової економіки до числа систем утворюючих відносяться також функції забезпечення конкуренції, регулювання монополій, захисту прав споживачів, виробництва суспільних благ та тощо.

Необхідність державного регулювання економіки та виконання зарубіжного досвіду в цьому питанні відзначається багатьма видатними вченими. В одній зі своїх робіт академік Калетнік Г.М. зазначає, що «держава повинна здійснювати найбільші програми, які зв'язані з інвестиціями в оборонному комплексі, фундаментальну науку, медицину, енергетику, на цілі екології тощо з держбюджету» [2, С. 34].

Віскузі В. Кіп вважає, що «економічна роль держави у всьому світі ринок ніколи не вирішить на майбутнє проблему прискореної перебудови економіки, не тільки тактичні, а й стратегічні проблеми освіти, культури, охорони здоров'я, розвитку регіонів. Тут потрібні гнучкі механізми державного регулювання цін, кредиту, дотацій, податків. Це природне поле докладання державних ресурсів, державного втручання в ринкову економіку» [3, С.147].

Розглядаючи проблему державного регулювання аграрного сектору економіки, слід визначити два взаємопов'язаних аспекти: теоретичний і практичний; визначити, що таке державне регулювання, які місце, форми і методи регулювання в сучасному економічному механізмі.

На сьогоднішній день «державне регулювання» стало терміном, вживаним іноді як антипод державного управління. Багато в чому це пояснюється пошуком термінів, що відображають зміни характеру взаємовідносин суб'єктів господарської діяльності з державою.

Однак зміст поняття «державне регулювання» до сих пір залишається недостатньо визначеним.

Регулювання в теорії управління розглядається як одна з функцій управління, що забезпечує функціонування керованих процесів в рамках заданих параметрів. В основі даної функції знаходиться інформація про діяльність і стан об'єкта управління.

Дотримуючись даного вище визначення, державне регулювання є функція державного управління. Причому ця функція визнається пріоритетною в управлінні економікою.

Академік Т. Саблука зазначає, що «державне регулювання - це система економічних важелів і стимулів, за допомогою яких держава впливає на розвиток економіки» [4, с.146].

Коденська М.Ю. визначає державне регулювання як «... форми участі держави в економічному житті країни за допомогою методів і важелів впливу на соціально-економічні процеси, забезпечую ефективне формування ринкових відносин» [5, С.16].

«Під державним регулюванням агропромислового виробництва, - пише Мартин А.Г., - розуміють економічний вплив держави на виробництво, переробку і реалізацію сільськогосподарської продукції і продовольства, а також на виробничо-технічне обслуговування і матеріально-технічне забезпечення АПК» [6, С. 78].

Осецький В.Л. пропонує визначати державне регулювання економіки як «систему типових заходів законодавчого, виконавчого і контролюючого характеру, здійснюваних правомочними державними установами і громадськими організаціями з метою стабілізації і пристосування існуючої соціально-економічної системи до мінливих умов» [7, С.58].

Методологічною базою визначення державного регулювання може служити загальна теорія систем, відповідно до якої економіка (в економічній енциклопедії «економіка» ідентифікується з поняттям «господарство» [8, С. 31]) може бути визначена як соціально-економічна система, яка по своїй суті - абстракція, створена для дослідження проблем управління соціально-економічним об'єктом.

Теорія систем під «регулюванням» розуміє вид управління, про процес, за допомогою якого характеристики керованої системи спираються на траєкторії, заданої керованою системою. Основу ефективно державного регулювання визначає наявність зворотного зв'язку.

У контексті державного регулювання країни керованою системою є національна економіка з усіма протікаючими в середині нього господарськими процесами. Під керуючою системою будуть розумітися органи державної влади (виконавчої і законодавчої).

Провівши термінологічні дослідження і синтезувавши визначення державного регулювання розвитку аграрного сектору (галузі, АПК, народного господарства), найбільш прийнятною, на нашу думку, таке визначення даному економічному поняттю.

Державне регулювання аграрного сектору - це всебічне вплив держави на створення економічних, організаційних та інших умов для ефективного розвитку цієї сфери національної економіки. За своїм змістом - це діяльність держави по підтримці ефективного соціально-економічного розвитку. Його характер як процесу цілеспрямованого впливу на економічну систему суспільства визначається цілями державної політики.

Державне регулювання покликано виконувати ряд певних функцій, що стоять перед державою. Держава в умовах сучасного ринкового господарства має виконувати важливі функції стимулювання зростання виробництва і соціального захисту населення, підвищення якості життя. Для цього він повинен не тільки забезпечити все необхідне для нормального функціонування ринкової конкуренції, захищати законні права громадян і підприємств, а й допомагати господарюючим суб'єктам адаптуватися до змін ринкової кон'юнктури, створювати сприятливі умови для активізації їх господарської діяльності.

Пріоритетом аграрної політики в сучасних умовах повинно бути, по-перше, здійснення заходів щодо забезпечення прибутковості товаровиробників через надання селу державної підтримки, зі створення умов для зниження витрат виробництва і, як наслідок, щодо поліпшення інвестиційного клімату в аграрному секторі країни; по-друге, державна підтримка і сприяння розвитку інфраструктури продовольчого ринку, розумний протекціонізм.

Державне регулювання аграрного сектору забезпечує участь держави в ринкових процесах на правах суб'єкта ринкових відносин. Основою державного регулювання аграрного сектору є економічний і правовий захист сільськогосподарських товаровиробників.

Державне регулювання аграрного сектору за кордоном - це складний механізм, що включає інструменти впливу на доходи фермерів, структуру сільськогосподарського виробництва, аграрний ринок, зі соціальну структуру села, міжгалузеві і міжгосподарські відносини з метою створення стабільних економічних, правових і соціальних умов для розвитку сільського господарства і всього АПК, задоволення потреб населення в якісних продуктах харчування, охорони навколишньої середовища.

У ринковій системі господарювання державне регулювання не спрямоване на подолання періодичних аграрних криз, а також вияви державної підтримки фермерам. Завдяки державному регулюванню аграрного сектору провідним капіталістичним країнам вдалось зробити ривок в його розвитку, стимулювати науково-технічний прогрес, а також сприяти зміцненню соціальної сфери на селі.

Для позначення ролі держави в розвитку аграрного сектору в економічній літературі використовують терміни «державне регулювання» і «державна підтримка», часто не проводячи між ними чіткого розмежування. Окремими вченими державне регулювання визнається частиною державної підтримки. На наш погляд, слід більш строго визначити співвідношення між зазначеними поняттями.

За визначенням Охріменко І.В. «державна підтримка являє собою свідоме створення економічних і правових умов, стимулів» для розвитку об'єкта підтримки, « а також вкладення в нього матеріальних і фінансових ресурсів на пільгових умовах» [8, с.32].

Ряд авторів вважає, що державна підтримка повинна укладатися в законодавчій і фінансовій підтримці аграрного виробництва, державне регулювання має сприяти забезпеченню рівноваги між сільськогосподарським і промисловим виробництвом при захисту національних інтересів обох сфер.

Висновок. На нашу думку, «державне регулювання» ширше поняття, ніж «державна підтримка». Інструменти державної підтримки аграрного сектору, на наш погляд, можна віднести до заходів державного регулювання цієї галузі, так як вони забезпечують еквівалентність обміну всередині АПК і між його галузями.

Пріоритетна роль державного регулювання не применшує значення ринкової самоорганізації в забезпеченні структурної перебудови економіки і переходу до стійкого зростання. Державне регулювання не підміняє підприємницьку ініціативу, а покликане створити умови для приватної інвестиційної активності та економічного підйому, пов'язаний з широким освоєнням нових перспективних технологій на засадах ринкової конкуренції. Держава допомагає формуванню конкурентоспроможних господарюючих суб'єктів, які в змозі працювати на внутрішньому і світовому ринках в умовах жорсткої конкуренції, концентрувати ресурси на перспективні напрями оновлення виробництва.

Список використаних джерел.

1. Латинін М.А. Теоретичні підходи щодо визначення механізму державного регулювання розвитку аграрного сектору економіки України [Електронний ресурс] / М.А. Латинін // Державне управління: теорія та практика. — 2005. — № 2. — Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/eJournals/DUTP/2005D2/txts/golus/05/maseu.puf>
2. Калетнік Г.М. Інститути інфраструктури та ціноутворення у розвитку аграрного ринку: регіональний аспект: монографія / Г.М. Калетнік, О.Г. Шпикуляк, Г.О. Пчелянська. — Вінниця: ТОВ "Фірма "Планера", 2012. — 324 с.
3. Віскузі В. Кіп. Економічна теорія регулювання та антимонопольна політика / [Пер. з англ. В. Кіп Віскузі, Джон М. Вернон, Джозеф Е. Гарингтон (мол.); наук. ред. пер. та авт. передм. О. Кілієвич. — К.: Вид-во Соломії Павличко "Основи", 2004. — 1048 с.
4. Організаційно-економічна модернізація аграрної сфери: наук. доп. / За заг. ред. акад. НААН П. Т. Саблука. — К.: ННЦ ІАЕ, 2011. — 342 с.
5. Коденська М.Ю. Державна підтримка розвитку аграрного сектору економіки / М.Ю. Коденська, А.В. Єремєєва // Економіка АПК. — 2013. — № 6. — С. 14—21.
6. Мартин А.Г. Регулювання ринку земель в Україні: монографія / А.Г. Мартин. — К.: Аграр Медіа Груп, 2011. — 252 с.
7. Осецький В.Л. Пріоритетні напрямки державного регулювання аграрного ринку / В.Л. Осецький, А.М. Прилуцький // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка: Економіка. — 2013. — Вип. 146. — С. 56—60.
8. Охріменко І.В. Аналіз аграрного ринку на основі модельних підходів / І.В. Охріменко // Інвестиції: практика та досвід. — 2011. — № 6. — С. 29—32.

References.

1. Latynin, M. A. (2005), "Theoretical constraints to definition of mechanism of governmental regulation of development farming in the Ukrainian economy", Derzhavne upravlinnia: teoriia ta praktyka, [Online], vol. 2, available at: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej2/txts/galuz/05lmaD seu.pdf> (Accessed 4 Feb 2017).
2. Kaletnik, H. M. Shpykuliak, O. H. and Pchelianska, H. O. (2012), Instytuty infrastruktury ta tsinoutvorennia u rozvytku ahrarnoho rynku: rehional'nyj aspekt: monohrafiia [Institutes of infrastructure and pricing of agricultural market: regional aspect: monograph] TOV Firma PlaD nera, Vinnytsia, Ukraine.
3. Kip, Viskuzi V. Vernon, D. M. and HarynD hton, Dzh. E. (2004), Ekonomichna teoriya reguluv annya ta antimonopolna politica [The economic theory of regulation and competition policy], VydD vo Solomii Pavlichko Osnovi, Kyiv, Ukraine.
4. Sabluk, P. T. (2011), OrhanizatsijnoDekonod michna modernizatsia ahrarnoi sfery [Organizational and economic modernization of the agricultural sector], NNTs IAE, Kyiv, Ukraine.
5. Kodens'ka, M. Yu. and Yeriemieieva, A. V. (2013), "State support of agricultural sector", EkoD nomika APK, vol. 6, pp. 14—21.
6. Martyn, A. H. (2011), Rehuliuвання rynku zemel' v Ukraini: monohrafiia [Regulation of the land market in Ukraine: monograph], Ahrar Media Hrup, Kyiv, Ukraine.
7. Oset's'kyj, V. L. and Pryluts'kyj, A. M. (2013), " Priority directions of state regulation of the agricultural market", Visnyk Kyivs'koho natsional'noD ho universytetu imeni Tarasa Shevchenka: EkonoD mika, vol. 146, pp. 56—60.
8. Okhrimenko, I. V. (2011), "Analysis of the agricultural marketDbased modeling approaches", Investytsii: praktyka ta dosvid, vol. 6, pp. 29—32.

Стаття надійшла до редакції 20.05.2016 р.